

A PROPÒSIT DE L'HOSPITAL DE CAMPRODON

Marta Pedrerol Mas

A propòsit de l'Hospital de Camprodon, he cregut interessant recopilar tota una sèrie de dades cronològiques de fets relacionats directament i indirectament amb la seva existència, en el període comprès des del segle XIII fins a principis del segle XIX; deixant constància de les diferents ubicacions en el poble de Camprodon.

Del segle XII al XV, pràcticament no es troba informació que parli de l'activitat que en ell es va realitzar. Bàsicament la relació de fets de que es té documentació és referent a les persones que vivien i s'ocupaven de l'Hospital, amb un caire, d'acord amb l'època, d'hospederia hospitalària.

Els documents que han arribat als nostres dies fan que s'entengui la situació geogràfica de l'Hospital, en relació a la ubicació del poble, així com l'origen de les persones que tenien cura de les seves instal·lacions.

En el període comprès entre els segles XVI i XIX, amb el canvi d'ubicació de l'edifici, han arribat documents a on consta l'activitat que s'hi realitzava i les persones que es van responsabilitzar de la gestió i organització.

A mida que es descriu la cronologia dels fets documentada, es pot anar compronent el desenvolupament social i cultural dels segles d'història per on va anar passant l'Hospital de Camprodon.

DE L'ANY 1197 A L'ANY 1400

1197. Construcció d'un monestir en el Puig de les Relíquies anomenat Sant Nicolau, portat per monjos benedictins. Arrel de que el rei d'Aragó i comte de Barcelona, Pere II el catòlic, autoritzés a Bernat de Seguries, abat del monestir de Sant Pere de Camprodon que es traslladés a una "*colina*", a tota la seva congregació i també als homes i dones del poble, considerant que aquest lloc era més segur i més fort per a defensar-se de les agressions de l'enemic.

1226. Els monjos abandonen el monestir de Sant Nicolau i tornen a Sant Pere. A partir d'aquesta data (1226), no se sap amb exactitud quan, ni com, ni el perquè es van establir les Canoneses Agustines en el Puig de les Relíquies. Les diferents hipòtesis apunten que:

1226-1269. Període que es creu van arribar les Canoneses Reglares Agustines.

1267. Diu Monsalvatge en el tom XII, consta la Sentència Arbitral en la qüestió apareguda entre el Dispenser i l'Infermer, els dos monjos del monestir de Sant Pere, sobre la propietat d'unes terres situades "*sub Ponte Nuovo et sub solano*" a la vila de Camprodon.

1269. Es té constància de que el monestir del Puig de les Relíquies era regit per una abadessa anomenada Geralda Buxó i que va ésser priora fins al 1272. Segons mossèn G. Lluís Constans en el seu llibre anomenat *Monasterios del Alto Ampurdán*, consta que Jaume I d'Aragó atorga des de Barcelona a la priora Geralda la confirmació de la propietat de certes cases al monestir de Sant Nicolau.

1272. Encara abadessa, na Geralda de Buxó, mossèn Constans diu que Jaume I, des de Girona, en data 14 de maig concedeix a la citada priora un “*bracem terre*”, per a la construcció d'una plaça, prohibint tota edificació al costat del convent de Sant Nicolau i dóna la facultat de recollir les aigües de la pluja que passaven des dels teulats de l'església i dependències monacals.

1280. Els monjos benedictins van fundar un Hospital en l'abandonat monestir o convent de Sant Nicolau per acollir pelegrins que travessaven els Pirineus pel coll d'Ares o per la Portella de Mantet i es dirigien cap a Santiago de Compostela. Es diu que primer aquest hospital va ser atès per unes dones anomenades “*deodondes*”.

1283. Es té constància d'un document que aclaria que sant Nicolau era el primer centre religiós de la Vila de Baix, i que al mateix temps existia un hospital al que, a partir d'aquell any, se li fan donatius pietosos com el que va efectuar Arnaldo, clergue de Camprodon, llegant varies donacions a diferents esglésies: a Sant Nicolau XII sous, a l'Hospital de Coll d'Ares XII diners, a l'Hospital de Camprodon XII diners.

1286. En data de 15 kalendas d'agost (18 de juliol), el rei Alfons III, el liberal, ordena s'entreguin anualment i per sempre, la quantitat de “20 migeres” de blat a la priora Maria, pel manteniment de les monges del convent de Sant Nicolau i de l'Hospital.

1297. El bisbe de Girona, Bernardo de Villamarí els hi va imposar la regla de Sant Agustí i els hi va exigir que visquessin en comunitat en el monestir del Puig de les Relíquies.

És a dir que entre 1226 i el 1297 com a data més tardana, és quan es creu que les monges abadesses Agustines entren al convent i es fan càrrec de l'Hospital.

Referent a la hipòtesi de que els monjos benedictins fossin els fundadors d'aquest hospital, en Carlos Serra Vidal en el seu llibre *El monsterio de Sant Nicolau de Camprodon* (pàg. 16), considera que en cas d'haver sigut els mateixos monjos els fundadors de l'Hospital, ells s'haguessin fet càrrec de l'atenció als pelegrins, com ja feien en altres llocs com a Coll d'Ares el de Santa Margarita i el Pla de l'Hospitalet, a on donaven acollida als pelegrins un màxim de tres dies, que passant per França, anaven a Santiago de Compostela.

1298, el 19 d'abril, diu mossèn Josep Maria Marquès a la *Col·lecció Diplomàtica de Sant Daniel de Girona, anys 924-1300* que Berenguer Miret, capellà de Sant Daniel, deixa en testament una donació de 50 sous al convent d'abadesses del monestir de Sant Nicolau de Camprodon “*et quoad sint memores anime mee*”.

1317 i 1318. El rei ratifica la donació anual a favor del convent de Sant Nicolau de 20 “migeras” de blat.

1319, en data 7 de gener, Estella, dona de Berenguer d'Apilai, de Camprodon, dona unes cases al monestir de Sant Nicolau que havia rebut d'Agnès, dona de Berenguer Comte.

Aquest mateix any, Fray Raimundo, abat de Sant Pere de Camprodon, concedeix permís a Fray Pedro, "*hospitalari de Colle Ararum*" (Coll d'Ares) per a construir "*devesiam herbarum et arborum in petia terre quod et tenes subtus Hospitales Collis Ararum, loco vocatp Nou Ponts*".

1322. Esclarmunda és nomenada abadessa de Sant Nicolau i Ramon des Bachs fa donació a la priora de 12 sous barcelonins que rebia d'uns horts i altres terres situades en la Villa de Camprodon.

1336. És nomenada priora de convent la monja Bernarda.

1343. El bisbe autoritza a les monges i durant 5 dies a enterrar dins la seva pròpia església a les religioses difuntes, perquè el monestir no tenia cementiri. Però a la vegada els hi ordena adquirir un terreny per construir un cementiri.

1344. El rei concedeix la llicència al monestir de Sant Nicolau per ampliar les instal·lacions amb un cementiri.

Els cònsuls de Camprodon sol·liciten un permís al bisbe de Girona per a construir un altar en l'Hospital, el bisbe contesta autoritzant la construcció de l'altar en l'hospital de la villa, però amb la condició de que el posin sota l'advocació de Sant Bartolomé.

1345, 1346. Ampliació del monestir.

1350. Establiment fet per Fray Bernardo, abat del monestir de Sant Pere de Camprodon, d'un pati i un hort sor Ava, priora del monestir de Sant Nicolau (del 1350 al 1354), perquè es construeixi un cementiri.

1354. El bisbe a Francesc de Masó, hospitalari del monestir de Sant Pere, li mana entregar, de l'herència de Pere de Nou, 100 sous a dos noies que estan a l'hospital i 100 sous al convent de Sant Nicolau.

El mateix any el bisbe demana informació als clergues de Camprodon sobre els llegats fets a l'hospital de la villa durant els vuit darrers anys.

En data 17 de setembre hi ha constància que Agnès, vídua de Ramon des Pomer, de Camprodon, com a tutora del seu fill Ramon i per cancel·lar els deutes del seu marit, ven per 15 sous barcelonins a la Canònica Agustina i a la seva priora Ava, un pati situat darrere el monestir. Subscriu l'escriptura l'abat de Sant Pere, Bernat.

1355. El bisbe, per súplica dels prohoms de Camprodon, promulga un edicte autoritzant a entrar en el convent de Sant Nicolau als servents que siguin necessaris.

1356. El bisbe al cirurgià Bernat Bou, li dona llicència per entrar en el convent de Sant Nicolau, per exercir el seu ofici.

1366. El bisbe dona llicència a la monja Agnès Calvet per poguer traslladar-se a algun lloc a on trobar un metge apropiat per guarir la seva malaltia.

Aquesta notificació pot fer pensar que a l'hospital es realitzaven bàsicament tasques d'hospederia hospitalària i no propiament de curació.

DE L'ANY 1400 A L'ANY 1565

1402. El bisbe dóna llicència al monestir de Sant Nicolau per demanar caritat per l'ornamentació de la seva església.

1404. Procés de confirmació fet per el cardenal Berenguer d'Anglesola, administrador apostòlic del bisbat, de l'elecció d'Hugueta de Masó, com a priora del monestir de Sant Nicolau.

1421. El 17 de juny el bisbe, compadint la pobresa de Bernat Novell «donado» de l'hospital de Camprodon, disposa que sigui el "*limosnero*" de l'hospital, a condició de que abans pagui els seus deutes i que la recol·lecta la faci dins l'església parroquial.

1427. El terratrèmol que va assolar bona part de la província de Girona va derruir en part el monestir i va obligar a que les quatre monges que hi vivien, a més de la seva priora Hugueta, marxessin per un temps.

1430. Les canonesses tornen al convent de Sant Nicolau.

1449. Miret y Sans en el seu llibre *Relaciones entre monasterios de Camprodon y Moissac* (Barcelona, 1898), parla de la conducta del religiós llimosner de Sant Pere, Narcís, acusat de ser el pare d'un nen que havia tingut amb la monja Nicola del convent de Sant Nicolau. I que aquest nen vivia en una granja propera al castell de Montagut, en la parròquia de Sant Julià de Ramis.

A partir d'aquesta data la documentació que s'ha trobat ja parla del decaïment del monestir i de l'envelliment de les monges agustines; la qual cosa pot fer pensar que les vocacions religioses podien haver entrat en crisi.

1464. El monestir anava decaient i les monges cada vegada eren més velles i més pobres.

1465. El 7 de gener el bisbe comunica a l'Ajuntament de Camprodon que la priora del monestir de Sant Nicolau està malalta i que només queda una altra monja a més d'ella. Autoritza als jurats de la vila a administrar el monestir.

1470. Encara es troben dades de que en el monestir de Sant Pere viuen la priora i quatre monges.

1488. El bisbe considera que després de la mort de la priora de Sant Nicolau, Bartolomea Perea, ja no queda en el monestir cap més monja i dóna el priorat del convent a Aldonza de Darnius, monja de Sant Feliu de Cadins.

1492 / 1493. Els Reis Catòlics intenten, sense aconseguir-ho, reformar els monestir (femenins) de religioses de Catalunya.

1496 a 1565. Es parla de la lenta, però progressiva, destrucció del monestir de Sant Nicolau, abandonat per les canonesses que s'havien traslladat al monestir de Peralada.

Aquest període medieval s'identifica a l'hospital com a una institució religiosa amb una finalitat principalment d'acollida de pelegrins, encara que en alguna ocasió poguessin estar malalts i necessitessin la cura o les atencions de persones que es podien

dedicar a aquestes tasques i que, en aquest moment de la història, era portat a terme per monges abadeses de l'ordre de Sant Agustí.

En altres punts de la geografia catalana, fins i tot en punts propers a la Vall de Camprodon, que també eren lloc de pas de pelegrins, aquests hospitals podien també ser portats per monjos, com és el cas de l'hospital de Coll d'Ares.

DE L'ANY 1565 A L'ANY 1839

1565. Segons Pladevall, es construeix el nou hospital de Camprodon que ocupava la primera meitat de l'illa de cases de la part baixa de la plaça de Santa Maria. Una pedra amb la inscripció "A 3 d'abril - 1565 Hospital", i gravat al mig de l'escut de la vila, fa pocs anys que encara era en aquelles parets i l'hi devien col·locar llavors de la construcció.

A partir d'aquesta data els documents que apareixen parlen de com es busca la manera d'incrementar els recursos econòmics a expenses dels sous que quedessin pendents de cobrament del pressupost municipal.

1599. Així consta que el 13 de juliol (segons facilita mossèn Julià Pascual, pvre. de Vilallonga, Camprodon) hi ha una petició feta pels cònsols de Camprodon al rei Felip V demanant que els emoluments del jutge ordinari de la vegueria, no pagats "encara no la - residensi-fes, se hage de donar dit salari al Hospital" (pila: Privilegi) [GENÉ BADIA, pàg. 186].

1633. Notícia sobre l'hospital que Pere Benet Marsal fa donació de 300 sous cada any i censos del molí de Milany [Sílvia PLANAS, *Altres notes sobre l'hospital en altres anys*, pàg. 50].

1655 a 1658. Guerra amb França i la vila és ocupada pels francesos.

1667. Es perfila l'organització administrativa de l'hospital. En data 14 d'octubre de 1667 es mana "a dits administradors que vull son i per temps seràn de dit hospital que dins un mes fassan fer un llibre blanch, en el qual escriguen y noten, o escriure i notar, fassen totes les rendes y sensals y altres emoluments reba dit hospital... y finida llur administració donen comte als administradors nous ab intevenció del curat de la present Iglesia parroquial y asso cumplen ab tot effecte sols sinch lliures..." [Id. vol.III, llibre VII, foli 73].

1671. Consta un decret de 16 d'octubre de 1671 que "item per lo bon govern y administració del Hospital de la present vila mana als administradors que vull son i per temps seràn que a la fi de llur trieni donen bot lleal compte del per ells administrat en dits als administradors nous ab intervenció del almoiner del monestir de St. Pere de la present Vila, que avui es i per temps serà..."

1676. En un escrit en el llibre d'oblits de Camprodon, foli 33, queda palesa la manca de recursos de que es disposava a l'hospital: "Lo present any -1676- an morts soldats en lo ospital, de pura miseria que en sens dubte pasan de setanta..."

1689. Nova guerra amb França. La vila fou atacada pel duc de Noailles.

1714. El rector dona les claus de la roda de l'hospital a les Sres. Mariana Morer i Maria Ferrés que han estat elegides hospitalàries. S'anomenen també altres dones proposades pel consell [*Obits* 2, pàg. 68].

1719. Es recullen en data de 23 de desembre de 1719 que eren molts els soldats de la vila que morien en l'hospital de Camprodon. Enlloc, però, parla que les responsables fossin les monges. En una nota es diu que donen *les claus de la roda* de l'hospital a esposes de personatges prominents i a en Joan Brunet, com a ofici, se li dona el d'«hospitaler» [*Obits* 2, pàg. 84].

1720. Epidèmia de pesta a Marsella i s'estableix una línia sanitària que es mantindrà fins al 1723.

1723. Hi ha constància en una nota que es troba datada el 4 de juliol de 1723 que *Tingué l'ordre de plegarse la linia preventiva de la pesta que havia atropellat la Provença i Llanguedoc en França en tot lo temps que ha durat la linia assistida e paisans i soldats. Estos han malaltejat tots en lo Hospital mantenia lo Rei en esta Vila en la casa propia del nostre Hospital i los que han mort son enterrats en lo Cementiri nou de la Parroquia situat davant dit Hospital...* [LLORENÇ BIRBA, *Vall de Camprodon*, pàg. 187].

1793. L'exèrcit francès comminà altra vegada a la rendició de la plaça de Camprodon i la prengué, però una colla de paisans envestiren de nou l'enemic i l'obligaren a deixar-la quan l'havien convertit en una gran foguera.

1794. Segons l'Arxiu Parroquial, tornen els francesos a saquejar i a profanar la població.

1818. En un document del 9 de maig de 1818 consta un rebut a on diu textualment “He rebut del Magnífic Ajuntament d'aquesta Vila nou lliures per la conducta del Sant Hospital de l'any 1817 caiguda 1 de març de 1818, Joan Malart Cirurgià”.

1822. Des del 7 de juliol al 22 de desembre moren varis soldats a l'hospital a causa de les ferides rebudes. El 21 d'agost de 1822 mor un soldat en acció de guerra, fill de Camprodon. El 23 d'agost del 1822 mor un veí de Camprodon d'una descàrrega de trabuc mentre estava a la finestra de casa seva [*Obits* pàg. 5 a 7].

1823. En un document amb data del 22 de gener de 1823 del cirurgià Joan Malart a l'Ajuntament diu que és inútil que passi per l'hospital a visitar els ferits perquè allà hi falta de tot: llençols, llits, benes,...

1833. Va començar la Primera Guerra Carlina, dita dels 7 anys, amb diferents incursions a la vila, batalles, cremes, ..., tornant-la a castigar fortament.

1835. Marxen de la vila les comunitats religioses de Sant Pere i del Carme, i bona part de la població emigrà.

1839. El 22 de setembre les tropes carlines van obrir foc sobre la vila i la població és cremada altra vegada. 139 cases de la “Vila de Dalt” van ser cremades, entre elles hi havia l'hospital.

Tot i que l'Ajuntament va arreglar l'edifici, des d'aquell moment es va pensar en traslladar-lo a la part alta de la plaça de Santa Maria, en un edifici que els benedictins van abandonar en la seva fugida.

CONCLUSIONS

1.- El monestir de San Nicolau no va ser construït amb la finalitat d'ubicar un hospital, sinó per allotjar els monjos benedictins que buscaven un lloc més segur per defensar-la de les agressions dels enemics (1197).

2.- És arrel que el monestir queda deshabitat pels monjos benedictins al retornar al de Sant Pere, que s'hi estableixen unes dones anomenades "*deodondas*" (1280).

3.- Que és el 1297 que el bisbe de Girona Bernardo de Villamarí va imposar la regla de Sant Agustí i exigí que visquessin en comunitat en el monestir del Puig de les Relíquies.

4.- No és probable que els monjos benedictins fossin els fundadors de l'hospital del monestir de Sant Nicolau, ja que en cas que la iniciativa fos d'ells, els mateixos monjos s'haguessin ocupat de l'hospital, tal com feien amb altres de la comarca, com a Coll d'Ares, el de Santa Margarita i el del Pla de l'Hospitalet.

5.- Els recursos econòmics de que disposaven les canoneses per mantenir el monestir, la comunitat i l'hospital eren bàsicament donacions de la noblesa i de l'Església.

6.- La referència més directa que es feien tasques relacionades amb la medicina data del 1356, quan el bisbe de Girona dóna permís la cirurgia Bernat Bou per entrar al convent.

7.- En el període comprés entre el segle XVI i XIX, l'hospital queda dins la vila de Camprodon i fora del recinte emmurallat.

8.- La data més fidedigna que es té de la segona ubicació de l'hospital és una inscripció en una pedra de l'edifici de la plaça de Santa Maria: "A 3 d'abril 1565 Hospital".

9.- En aquesta segona etapa de l'hospital ja es pot parlar d'una organització administrativa més establerta i de fonts de recursos econòmics relacionats amb els pressupostos municipals.

10.- Les persones amb responsabilitats directes d'organització dins l'hospital eren dones anomenades "hospitalàries", que rebien un petit sou a canvi d'aquelles funcions.

11.- La coordinació de les hospitalàries era portada a terme per la muller d'algun prohoms de la població a la que donaven la "clau de la roda", és a dir, el comandament.

12.- En aquest segon període la funció de l'hospital és important per atendre a militars i civils en èpoques de guerres i epidèmies.

13.- Es té constància de que el cirurgia rep alguna compensació econòmica per les seves funcions a dins l'hospital.

14.-També es té constància que els mitjans econòmics per a compres de material quirúrgic o sanitari més d'una vegada eren totalment insuficients per a fer front a les necessitats del moment.

BIBLIOGRAFIA

BIRBA, Llorenç. *La Vall de Camprodon*. Camprodon, 1972.

GENÉ BADIA, Joan. *Notes per a la història de l'Hospital de Camprodon*. Lleida, 1981.

SERRA VIDAL, Carles. *El monasterio de Sant Nicolau de Camprodon*. *El muntanyenc*. Núm. 56

Obits 2, pàgs. 17, 31, 68 i 92.